

Identitat, memòria, literatura: les novel·les de Carme Riera

La mateixa Carme Riera distingia, en una entrevista feta per Marta Nadal, tres etapes en la seua producció: la inicial, de to intimista i poètic; una segona marcada pel distanciament irònic, i la tercera, d'ambientació històrica, inaugurada amb *Dins el darrer blau* (1994). La distinció és perceptible per part dels lectors i no necessita gaire justificació; amb tot, però, cal evitar entendre-la com una divisió en compartiments estancs. L'evolució d'estil i, sens dubte, d'ofici no pot amagar els elements de cohesió que doten d'unitat l'obra de l'escriptora.

En aquest sentit, *La meitat de l'ànima* (2004), la darrera novel·la publicada per Carme Riera, representa la culminació perfecta de la trajectòria novel·lística precedent i, alhora, la versió més extrema i despullada dels temes distintius de l'autora. La indagació en la identitat del subjecte, la recuperació de la memòria, tant individual com col·lectiva, i la reflexió sobre l'acte d'escriure han estat els grans centres d'interès de la novel·lística de Riera, constants i sostinguts des d'*Una primavera per a Domenico Guarini* (1981). Antonio Gallego, l'escriptor ficcional de *Joc de miralls* (1989), defineix la literatura com un exercici de seducció, en què l'escriptura s'entén com a construcció de la pròpia identitat en relació tant a l'expressió del jo com a la dependència de l'altre, el lector. Si la construcció identitària del subjecte i la seua necessitat de l'altre formen part de la matèria narrativa de les novel·les de Carme Riera i s'hi erigeixen com a metàfores recurrents de la comunicació literària, a *La meitat de l'ànima* ens trobem, més que amb una intensificació del recurs, amb un salt qualitatiu: ara ha pres per assalt no tan sols la matèria de la narració, sinó també la veu narrativa. L'ambigüitat entre l'autora i la narradora —amb tot d'informacions referides a aquesta darrera, que és fàcil de relacionar amb Carme Riera— i el fet que el narratori siga el lector real, ja que és a ell a qui s'adreça la narradora, representen un trencament de nivells, amb la irrupció

d'instàncies extratextuals, l'autora i el lector real, dins el text. Les protestes de veritat de la narradora, reclamant contínuament la condició real i no ficcional de la història, tenen, tanmateix, l'efecte contrari i contribueixen a destruir una —d'altra banda, ja impossible— il·lusió de realitat. Tot plegat instaura una dimensió obertament irònic, ja que posa en evidència el contrast entre el text i la realitat exterior (P. Ballart, *Eironeia. La figuración irónica en el discurso literario moderno*), i exhibeix la condició ficcional de l'obra literària. En les novel·les anteriors, les manifestacions d'autoconsciència també constituïen un dels principals trets distintius, amb, per exemple, les reflexions sobre la literatura fetes pels mateixos personatges que, no per casualitat, tenen constantment professions relacionades amb l'escriptura i desemmascaren els mecanismes de la ficció. El registre epistolar, marca de la casa, ha estat el recurs privilegiat a l'hora d'encarnar la metàfora de la comunicació literària, aquella necessitat del lector que apareixerà, aparentment despullada de qualsevol subterfugi, al final de *La meitat de l'ànima*; però també la carta, en tant que escriptura del jo, destapa l'artifici del llenguatge, el fingiment, la literatura, en definitiva, com a espai de construcció de la identitat. En aquest sentit, el capítol II de *Cap al cel obert* ofereix una dissecció perfecta de l'ús literari de la carta, exercici de seducció i mirall de l'ànima alhora. L'experimentació amb el potencial discursiu de la narració epistolar ha estat constant en la producció de Riera, sobretot en la narrativa breu. Ara bé, a diferència del que ocorre amb la darrera novel·la, l'enunciació pròpia del format epistolar, tot i que exhibeix un jo i s'adreça a un tu, no força ni violenta el nivell textual. És en aquest sentit que cal considerar *La meitat de l'ànima* un exercici de virtuosisme dins la trajectòria d'assajos amb les possibilitats de la veu narrativa desenvolupada per l'autora.

L'exhibició de l'artifici literari, la manifestació de la condició literària dels textos, es deixa sentir també amb la profu-

sió de materials literaris amb què Carme Riera aparella les novel·les per a major fruïció d'un lector que també entèn la literatura com un exercici de cultura: els personatges d'Albert Camus en la darrera obra i de Goethe i Bettina Brentano a *Joc de miralls*, el model del fulletó a *Cap al cel obert*... O l'experimentació tècnica, que, d'altra banda, possiblement és l'aspecte que acusa majors canvis entre les novel·les inicials i les posteriors. El protagonista individual, la narració en primera persona o amb un narrador extraheterodiegètic, però amb focalització interna fixa en els protagonistes, la fragmentació i la varietat de modalitats discursives —cartes, diaris, cròniques periodístiques, etc.— d'*Una primavera per a Domenico Guarini* i *Joc de miralls*, deixa pas, amb *Dins el darrer blau* i *Cap al cel obert*, a unes novel·les corals, sobretot en el primer cas, en les quals, la multiplicitat ja no es construeix amb la juxtaposició de formes discursives, sinó amb un impecable joc de perspectives de narració. La major exigència tècnica també es deixa notar en la complexitat d'unes estructures sòlidament travades i amb un domini exemplar de la intriga. La *nouvelle* *Qüestió d'amor propi* (1987), que fa servir el format de la carta-memòries, es troba tècnicament més a prop dels contes que de les novel·les, cosa que resulta bastant normal des del punt de vista de l'adscripció genèrica. La darrera de les novel·les publicades fins ara per Riera, *La meitat de l'ànima*, no representa, de cap manera, el retorn a un model de novel·la de menor complexitat tècnica; el to de complicitat, de confiança compartida amb el lector, de conversa íntima propi de la primera etapa de l'escriptora és ara depurat, estilitzat, precisament perquè és dominat per l'evidència de l'artifici.

La ironia pròpia de l'autoconsciència imposa una distància que afecta únicament el codi, les convencions literàries, la il·lusió mimètica; de cap de les maneres, doncs, podem fer extensiu el relativisme irònic a l'àmbit de la història. Riera no creu en la gratuïtat de la literatura; la reivindicació de la memòria

dels vençuts i dels perseguits la fa des d'una adhesió completa al drama dels personatges, des de l'obligació moral. «La memòria és l'ànima de les persones» (pàg. 168) afirma la narradora de *La meitat de l'ànima*, és a dir, la memòria és un tret bàsic conformador de la identitat, tant personal com col·lectiva. Per això, la recerca dels orígens de la protagonista es vincula amb la recuperació de la memòria de les víctimes del franquisme, des del compromís ètic de retornar la veu als que han hagut de viure en silenci. Idèntic compromís solidari amb els vençuts el trobàvem a *Dins el darrer blau*, en relació als jueus mallorquins i amb una expressa petició de perdó per part de l'autora, i a *Cap al cel obert*, amb el flagrant contrast entre els ahir jueus perseguits i avui esclavistes que reproduïen amb els negres la mateixa relació de poder de la qual ells havien estat víctimes.

La percepció per part del lector de la unitat profunda i, al mateix temps, d'una marcada evolució en la trajectòria de Carme Riera, la clara impressió que cada obra s'ha d'entendre en relació de continuïtat i d'oposició a les obres precedents, imposa a hores d'ara, a l'espera del pròxim llibre de l'autora, una expectativa que resulta de la sensació que ja ha esgotat les possibilitats expressives dels models que ha anat esprement, esmenada per l'experiència de sorpresa que, sense perdre l'aire de família, sempre acompanya la lectura de les obres de Carme Riera.

Carme Gregori

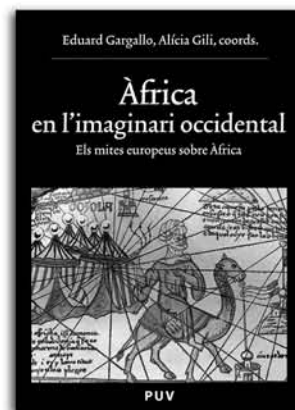
NOVETATS DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Viure per viure
Joan Fuster
Preu: 10 €

Àfrica en l'imaginari occidental
Els mites europeus sobre Àfrica
Eduard Gargallo, Alicia Gili, coords.
Preu: 10 €

Identitat
Zygmunt Bauman
Preu: 11 €

**La transició democràtica
als Països Catalans**
Pelai Pagès i Blanch, dir.
Preu: 24 €

L'Espill, 20
Identitats europees
Preu: 9 €

PUV PUBLICACIONS
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

c/ Arts Gràfiques, 13 ~ 46010 València ~ Tel. 963 864 115 • <http://puv.uv.es> ~ publicacions@uv.es